

Náučný chodník Pohanský vrch

Kraj:	Banskobystrický
Okres:	Veľký Krtíš
Geomorfologická jednotka:	Krupinská planina
Geologická jednotka:	sopečné pohorie
Chránené územie:	žiadne
Prístup:	bus Horné Plachtince a pešo 1,7 km po miestnej komunikácii na sever do doliny Plachtinského potoka
Východisko:	Horné Plachtince, nad ústím Suchánskeho potoka do Plachtinského potoka (pri chátrajúcom objekte bývalej školy v prírode)
Trasa:	Horné Plachtince, nad ústím Suchánskeho potoka do Plachtinského potoka - svahmi južného výbežku Pohanského vrchu a okolo jeho vrcholu a späť
Dĺžka, prevýšenie:	3,6 km, prevýšenie 260 m
Čas prechodu:	2 h
Počet zastávok:	12
Náročnosť:	mierne náročná trasa

Zameranie chodníka: prírodovedné, geologické, paleontologické, kultúrno-historické

Typ chodníka: samoobslužný, okružný, obojsmerný, peší, celoročný

Nadväznosť na turistickú značku: nie je

Rok otvorenia: 1999

Aktuálny stav: Informačné panely sú prevažne v dobrom stave, niektoré sú vyblednuté. **Značenie je nedostatočné**, orientácia je sťažaná (2021).

Textový sprievodca: nie je

Kontakt: Autor/správca neuvedený. Obec Horné Plachtince, Horné Plachtince 75, 991 24 Dolné Plachtince, tel. 0907 542 314

Upozornenia: (1) Trasa náučného chodníka nie je v teréne dostatočne vyznačená. Jej priebeh na portále Mapy.cz nezodpovedá skutočnosti. Na portále Turistickamapa.sk trasa nie je znázornená vôbec. To všetko značne sťažuje orientáciu (2021). (2) Za informačným panelom 2 trasa pokračuje doprava výstupom po nenápadnom chodníku a nie po lesnej ceste vľavo.

Využitelnosť pre školy

Náučný chodník je vhodný na terénneho vyučovanie len v obmedzenej miere napriek jeho veľkému potenciálu (pozri upozornenia vyššie). Odporúčame najprv absolvovať „nanečisto“ bez žiakov.

Čo sa oplatí vidieť na trase náučného chodníka a v okolí

Horné Plachtince. Počtom obyvateľov maličká obec severozápadne od Veľkého Krtíša na kontakte Ipeľskej kotliny a Krupinskej planiny na pravom, miernejšie sklonenom svahu nad Plachtinským potokom. Prvýkrát sa spomína v roku 1244. Vrcholová oblasť blízkeho Pohanského vrchu severne od obce bola osídlená už na konci kamennej doby (viac v hesle nižšie). Obyvatelia sa živili najmä poľnohospodárstvom (chov dobytka, pestovanie viniča) a tkaním súkna. Historickými stavebnými pamiatkami sú drevená zvonica z roku 1737 a neskoroklasicistický jednolodový evanjelický a. v. kostol z roku 1859, vybudovaný počas pôsobenia farára Samuela Godru, národného buditeľa, literáta a básnika. Zachované sú aj ľudové kamenné trojpriestorové domy na obdĺžnikovom pôdoryse pôvodne so slamenou strechou a typickými podpernými drevenými alebo murovanými stĺpmi. Známym rodákom je Milan Kňažko (1945), herec a politik (pamätná tabuľa pri obecnom úrade). Západne od obce na vrcholových plošinách vrchu Španí laz (643 m n. m.) od roku 1979 stojí 61 m vysoký dnes už len rozhlasový vysielateľ a necelý 1 km severne od neho jeden zo štyroch meteorologických rádiolokátorov Slovenského hydrometeorologického ústavu z roku 2015 vo veži 45 m vysokej.

Pohanský vrch (501 m n. m.). Najjužnejšia časť úzkeho chrbta pretiahnutého severozápadno-juhovýchodným smerom vybiehajúc od vrchu Kozí laz (699 m n. m.) vo východnej časti Krupinskej planiny. Je zovretá medzi dlhými a v ústí aj hlbokými dolinami Plachtinského potoka a Suchánskeho potoka. Masív budujú rôzne neogénne andezitové sedimentárne vulkanické horniny (vulkanoklastiká) charakteru tufov, pieskocov, zlepcov, brekcií. Miestami je geologické podložie obnažené či vo forme vyvetrávajúcich balvanov vystupuje na povrch. Strmé prevažne južne až východne orientované svahy sú porastené teplo- a suchomilnými dubovými lesmi s mozaikou skalných stepí s výskytom špecifických a chránených druhov teplomilnej flóry (napr. kukučka vencová), početných spevavcov (murárik bielokrký, glezg hrubozobý, kolibiarik čipčavý, brhlík lesný). V dôsledku extrémnym stanovištným podmienkam majú duby nízky vzrast a ich koruny sú silno deformované. Na severovýchodných svahoch s chladnejšou mezoklímmou sa nachádzajú dubo-hrabiny a bučiny.

Hradisko Pohanský vrch. Významná archeologická lokalita vo vrcholovej časti Pohanského vrchu (pozri heslo vyššie) na juhovýchodnom okraji Krupinskej planiny severozápadne nad Hornými Plachtincami. Územie bolo osídlené už v eneolite, našli sa doklady osídlenia v mladšej dobe bronzovej (kyjatická kultúra), Keltami i Slovanmi. Zemné valy sú zachované najmä na južnej a severnej strane, kde sa nachádzali vstupné brány. Až 3 m vysoký severný val patrí medzi najväčšie na Slovensku. Rozloha opevneného územia (max. 200 × 400 m) svedčí o pravdepodobne centrálnej funkcii hradiska s viacerými neopevnenými osadami v okolí. Začiatkom 90. rokov 20. storočia bola časť areálu významne poškodená pri ťažbe dreva.

Trúbiaci kameň (Turecká píšťala). Masívny balvan selektívne vyvetraný z neogénnych vulkanoklastických andezitových zlepcov v strmom svahu nad sútokom potokov Zabry a Líštica medzi Sucháňom a Hornými Plachtincami v Krupinskej planine na náučnom chodníku Sucháň. Pozoruhodný je dvoma otvormi a vyrytými číslicami a znakmi. Podľa povesti otvory (i znaky) do kameňa vysekali Turci a trúbením (fúkaním do dier), ktoré sa údajne rozliehalo do veľkej diaľky, sa navzájom dorozumievali.

Prírodná rezervácia Modrokamenská lesostep. Chránené územie vyhlásené na juhovýchodnom svahu kalvárskeho vrchu pri severnom okraji Modrého Kameňa v roku 1986 na ochranu prirodzených teplomilných lesostepných a lesných spoločenstiev okrajového svahu Krupinskej planiny, dôležitých z vedeckovýskumného, náučného a kultúrno-výchovného hľadiska. Floristicky sú najcennejšie stepné a lesostepné spoločenstvá s druhmi napr. kotúč roľný, hrdobarka obyčajná, nátržník strieborný a ďatelina alpínska.

Krupinská planina. Geomorfologický celok, najjužnejšia súčasť vulkanickej oblasti Slovenské stredohorie, s veľmi svojráznym charakterom, vyčlenená zhruba medzi Šahami, Krupinou, Pliešovcami, Červeňanmi a Veľkým Krtišom, s vrchovinovým až hornatinovým reliéfom. Ide o postupne deštruujúcu sa vulkanickú tabuľu vnútorne rozčlenenú zlomami na drobné hraste, ktorú budujú horizontálne vrstvy andezitových tufov, tufitov, pieskocov, konglomerátov a brekcií, ktoré sa ukladali v neogéne v predpolí (dnes už erodovaného) stratovulkánu Javoria, a to najprv vo vodnom (morskom), neskôr v suchozemskom prostredí. Celkovo je jej povrch uklonený k juhu, najväčšiu výšku dosahuje na severe vulkanickými brekciami budovaný Kopaný závoz (775 m n. m.) severne od Senohradu. Južný strmý zlomový až 200 m vysoký okraj planiny nad Ipelskou kotlinou je intenzívne rozrušovaný eróziou vodných tokov, medzi dolinami ktorých ostávajú vyvýšeniny charakteru tabuľových svedkov (pretiahnuté chrby s plochým temenom). Potoky povrch tabule spätnou eróziou prerezávajú rôzne hlbokými (aj 200 m) údoliami, lokálne aj tiesňavovitými alebo kaňonovitými, a členia ju na čiastkové planiny. Na miestach s priepustnými vulkanickými či sedimentárnymi horninami sa strmé svahy týchto dolín stýkajú so širokými náhornými plošinami ostrými hranami. Inde, napr. na miestach s pokrývkou spraše, je územie postihnuté intenzívnou výmoľovou eróziou. Planina patrí povodiu Ipla, má lúčovitú riečnu sieť s odtokom (napr. Krupinice, Litavy, Vrbovka, Plachtinského potoka či Krtiša) do Podunajskej pahorkatiny a Ipelskej kotliny.

Názvy informačných panelov

1. Náučný chodník Pohanský vrch
2. Začlenenie a lokalizácia územia
3. Dubový porast
4. Lesostep
5. Geologická stavba
6. Reliéf
7. Poľovná zver

8. Význam lesov
9. Hradisko - južná brána
10. Hradisko - severná brána
11. Vyhliadka na Plachtinskú dolinu
12. Bukový porast

Informačné panely v teréne neobsahujú názov náučného chodníka.

